

HAVISTENCOMPETENT

Havisten Competent is een samenwerkingsverband tussen ruim dertig havo-scholen in Nederland. Deze scholen hebben dezelfde visie op hoe ze havoleerlingen beter kunnen voorbereiden op de overgang naar het hbo. Dit doen ze door leerlingen aan competenties te laten werken die ze nodig hebben in de tweede fase en het hbo. Meer informatie op www.havistencompetent.nl.

Aan de slag met het
Competentieprofiel
Havisten Competent

HAVISTENCOMPETENT

1 Inhoudsopgave

1	Inhoudsopgave	2
2	Inleiding: Aan de slag met het Competentieprofiel Havisten Competent	3
3	De vijf competentiegebieden van het competentieprofiel	4
4	Handreikingen voor docenten	5
4.1	Aandachtspunten ontwikkeling competentiegericht onderwijs in algemene zin	5
4.1.1	Onderwijsontwikkeling	5
4.1.2	Organisatie	5
4.1.3	Docentgedrag	5
4.1.4	Professionalisering docenten	5
5	COMPETENTIE 1	6
6	COMPETENTIE 2	9
7	COMPETENTIE 3	11
8	COMPETENTIE 4	12
9	COMPETENTIE 5	13

HAVISTENCOMPETENT

2 Inleiding: Aan de slag met het Competentieprofiel Havisten Competent

Havisten Competent (HaCo) is een netwerk van ruim 30 havo-scholen in Nederland. HaCo stelt zich twee doelen:

- Bevorderen van goede doorstroom (kwantitatief en kwalitatief) in havo en hbo.
- Verzorgen van motiverend onderwijs dat aansluit bij het profiel van de havist.

Beide doelen willen de HaCo-scholen verwezenlijken door in onderwijs en begeleiding gericht aandacht te besteden aan competenties die voor het hbo relevant zijn. Uitvalgegevens in het hbo laten namelijk zien dat voor studiesucces meer nodig is dan goede cijfers voor afzonderlijke vakken alleen.

Samen met hbo-instellingen hebben de HaCo-scholen in 2006 een competentieprofiel opgesteld voor de havist. Dit competentieprofiel is in 2015 geactualiseerd, met name wat betreft het gedeelte 'aan de slag met het competentieprofiel'. Deze geactualiseerde versie treft u hieronder aan.

Het Competentieprofiel Havisten Competent is bedoeld om handvatten te bieden bij het inrichten van het curriculum, de begeleiding en de toetsing in het havo. Dit competentieprofiel kan een rol spelen als aanvulling op het schoolexamen dat immers bij de meeste vakken de nadruk legt op cognitieve aspecten.

Het competentieprofiel telt vijf competenties waarover de havist moet beschikken als hij naar het hbo gaat. Deze vijf competenties zijn:

1. Probleemoplossend samenwerken
2. Het eigen leerproces sturen
3. Informatievaardigheden ontwikkelen
4. Routines opbouwen en automatiseren
5. Beroepshouding ontwikkelen

Het Competentieprofiel Havisten Competent beschrijft het competentieniveau op het niveau dat gewenst is bij de overgang van 5 havo naar de propedeuse van het hbo. Het competentieprofiel kan dienen voor verschillende uitwerkingen:

- Scholen kunnen het competentieprofiel gebruiken als basis voor een leerlijn havo (1-2-3-4-5).
- Scholen kunnen met het competentieprofiel de ontwikkeling van leerlingen volgen en evalueren.
- Scholen kunnen op basis van het competentieprofiel een portfolio inrichten waarmee leerlingen hun competentieontwikkeling in beeld kunnen brengen. Dit kan de leerling eventueel inzetten bij de studiekeuzecheck hbo en/of maakt deel uit van het plusdocument.
- Het competentieprofiel kan goed dienst doen om de aansluiting tussen vo en hbo te monitoren en te verbeteren.

We hopen dat de HaCo-scholen met dit geactualiseerde document 'Aan de slag met het competentieprofiel Havisten Competent' de competentieontwikkeling van havoleerlingen verder kunnen stimuleren en daarmee deze leerlingen zo goed mogelijk kunnen voorbereiden op een succesvolle loopbaan in het hbo.

Het bestuur van de Stichting Havisten Competent

HAVISTENCOMPETENT

3 De vijf competentiegebieden van het competentieprofiel

Voor een uitgebreide beschrijving van de vijf competenties verwijzen wij naar het document Competentieprofiel Havisten Competent. Hieronder vatten we de vijf competenties nog even samen:

1. Probleemoplossend samenwerken in een groep van wisselende aantallen. Het gaat bij deze competentie om samenwerken in complexe situaties waarin leerlingen geconfronteerd worden met problemen die niet direct aan de hand van een vaste procedure kunnen worden opgelost.
2. Reflectie op eigen gedrag en resultaten, op het bijhouden en sturen van eigen vorderingen. Deze competentie heeft betrekking op het ontwikkelen van een zelfkritische houding met betrekking tot leerproces en studiekeuze, reflectieve vaardigheden en motivatie.
3. Informatie verzamelen, ordenen, analyseren en interpreteren.
4. Het opbouwen van routine in vaardigheden en gedrag ten behoeve van het functioneren in praktijksituaties. Te denken valt aan doelgericht contact maken, adequate vragen stellen, zicht krijgen op de eigen mogelijkheden, zicht krijgen op de bruikbaarheid van theorie.
5. Het ontwikkelen van verantwoordelijkheidsbesef voor grotere opdrachten (in een maatschappelijke context) en het ontwikkelen van bewustzijn van de attitudes die horen bij het uitoefenen van beroepen.

De vijf competentiegebieden zijn nader uitgewerkt in het [Competentieprofiel Havisten Competent](#). In dit competentieprofiel wordt aangegeven welke acties, activiteiten of producten studenten in de propedeuse in het hbo moeten uitvoeren of realiseren. Ook is aangegeven welk gedrag of welke persoonlijke kwaliteiten van een propedeusestudent de kans vergroten dat deze student de propedeuse haalt. Dit zijn de succesfactoren. Het profiel laat dus zien wat een leerling aan het eind van havo 5 of aan het begin van de propedeuse aan competenties moet bezitten. Het competentieprofiel is opgezet als een algemeen profiel voor het hbo. Er zijn in overleg met het hbo geen sector- of branche specifieke elementen opgenomen. In dit "Aan de slag met . . ." document geven we handreikingen voor het gericht werken aan competentieontwikkeling op het havo.

4 Handreikingen voor docenten

De handreikingen voor realisatie van het competentieprofiel bestaan uit twee delen. We noemen eerst een aantal aandachtspunten voor de ontwikkeling van competentiegericht onderwijs op verschillende niveaus van de schoolorganisatie. Vervolgens geven we per competentie een aantal suggesties voor leeractiviteiten en manieren om deze te monitoren en/of te beoordelen.

4.1 Aandachtspunten ontwikkeling competentiegericht onderwijs in algemene zin

4.1.1 Onderwijsontwikkeling

- Investeren in gezamenlijke visieontwikkeling met betrekking tot competentieverwerving.
- Doorlopende leerlijnen op het gebied van competentieontwikkeling opstellen.
- Aandacht voor verschillen tussen leerlingen in de beheersing van competenties.
- Ontwikkelen van een manier waarop leerlingen in hun competentieontwikkeling worden gewaardeerd of beloond.

4.1.2 Organisatie

- In het rooster rekening houden met het belang van activiteiten op het gebied van competentieontwikkeling.
- In het taakbeleid en in het HRM-beleid rekening houden met ontwikkeling en uitvoering van competentiegericht onderwijs.
- Samenwerking met hbo en bedrijfsleven stimuleren.

4.1.3 Docentgedrag

- Oog en aandacht voor competentieontwikkeling, naast vanzelfsprekende aandacht voor vak inhoud en eindproduct.
- Bewust een coachende rol innemen bij de begeleiding van competentieontwikkeling.
- Accepteren dat dikwijls oude patronen moeten worden losgelaten om competentiegericht onderwijs een kans te geven.
- Oog en aandacht voor verschillen tussen leerlingen in de beheersing van competenties.
- Leerlingen mede verantwoordelijk maken voor het onderwijsproces en het eigen leerproces.

4.1.4 Professionalisering docenten

- Activiteiten opzetten waarin vo en hbo docenten elkaar ontmoeten.
- Onderwijsactiviteiten opzetten waarin docenten en vertegenwoordigers uit het beroepenveld elkaar ontmoeten.
- Aandacht voor coachende houding en vaardigheden in het persoonlijk ontwikkelingsplan.

5 COMPETENTIE 1

Probleemoplossend samenwerken in een groepen van wisselende aantallen (2 tot 8).

Competentie 1 is probleemoplossend samenwerken in een groepen van wisselende aantallen. Het gaat bij deze competentie om samenwerken in complexe situaties waarin leerlingen geconfronteerd worden met problemen die niet direct aan de hand van een vaste procedure kunnen worden opgelost.

Het doel van onderstaande suggesties is om leerlingen binnen het havo meer te laten samenwerken in de hierboven omschreven situaties. Sommige suggesties zijn op uw school misschien al staande praktijk, andere zouden juist moeten worden gecreëerd en in weer andere gevallen zou het erom gaan om bestaande praktijken beter en gericht te benutten om competentieontwikkeling te stimuleren. De suggesties gaan uit van de aanname dat havo-scholen ook 'buitenlessituaties' kunnen creëren of benutten om leerlingen vakgebonden of vakoverstijgend aan zowel vakinhoudelijke onderwerpen als de algemene competenties te laten werken.

Typende leersituaties waarin competenties ontwikkeld en/of getoond worden zijn: projectgroep; groepsopdracht; tutorgroep; pgo-groep; buitenschools leren; maatschappelijke stage; beroep oriënterende stage; procesbeoordeling/peerassessment; simulatie; werken aan een beroepstaak; projectmatig werken.

Acties, activiteiten of producten die binnen deze context van de leerling worden verwacht:

- vooronderzoek doen (bijvoorbeeld behoeftenonderzoek)
- oplossen van praktijkvraagstukken
- schrijven van een plan van aanpak
- planning voor wat betreft bedrijfseconomische aspecten (bijv. kosten-baten afwegen, budgetteren, tijdsplanning, taakverdeling)
- uitvoeren van beroepstakenontwerpen van een product maken van beroepsproducten (bijv. jaarrekening, fiscale aangifte, kostenplan, zorgplan, een onderzoeksrapport, een object e.d.)
- presentatie product
- runnen van een onderneming/afdeling/bureautje
- feedback geven en goede vragen stellen
- organiseren/projectmanagement
- ervaring opdoen in verschillende rollen met betrekking tot samenwerking (voorzitter, secretaris, uitvoerende rol, etc.)
- procesmatig evalueren

Suggesties voor de verdere uitbouw van deze competentie:

- Huidige opdrachten nalopen om te zien in hoeverre deze al bijdragen aan deze competentie en het verder uitbouwen van deze opdrachten.
- Nieuwe opdrachten formuleren die een concreet vraagstuk inhouden (praktijkopdracht, profielwerkstuk).
- LOB door leerlingen in projectvorm laten uitvoeren, samenwerkend oriënteren op profielkeuze.
- Leerlingen een stevige organisatieopdracht geven die samenhangt met school (open dag, instructies aan aspirant-leerlingen, profielvoorlichting aan ouders, buitenlesactiviteiten enz.).
- In vakoverstijgende projecten, werkweken, vakkenintegratie of leergebieden (dus ook in de onderbouw) mogelijkheden benutten om deze competentie te ontwikkelen.
- Samenwerking met andere vo-scholen (ook internationaal).

HAVISTENCOMPETENT

- Bedrijfsstage met een onderzoeksopdracht (bijv. hoe werkt men concreet samen in het onderzochte bedrijf of een onderzochte afdeling; wat houdt dit samenwerken in en wat is ervoor nodig om dit goed uit te voeren).
- Maatschappelijke stage aanbieden en daarin aandacht voor deze competentie.
- Gezamenlijke projecten met hbo- en havoleerlingen.
- In de laatste fase van het havo kansen benutten om opdrachten aan de studiekeuze aan te passen.
- Junior-propedeuseprojecten ontwikkelen in samenwerking met hbo-instellingen.
- Profielwerkstuk in tweetallen of groepen laten maken, ook hier bij voorkeur in samenwerking met hbo-instellingen en vertrekkend vanuit een concreet vraagstuk.

Monitoring en waardering

Bij alle competentiegerichte opdrachten of onderdelen van opdrachten geldt dat er nadrukkelijk aandacht en waardering moet zijn voor de kwaliteit van samenwerking bij het volgen en beoordelen van het werk van de leerlingen. Dit kan ook met behulp van zelfevaluaties. Een rubric en een portfolio kunnen daarbij zeer behulpzaam zijn. Een voorbeeld van een rubric op het thema 'samenwerken' staat op de volgende pagina (bron: SLO).

HAVISTENCOMPETENT

Voorbeeld van een rubric samenwerken (Bron: SLO)

					score
Actief luisteren - luisteren - samenvatten	Ik luister aandachtig naar de inbreng van de groepsleden en vat op een juiste manier samen wat gezegd is	Ik luister vaak naar de inbreng van de groepsleden en vat samen wat gezegd is	Ik luister soms naar de inbreng van de groepsleden en vat onvoldoende samen wat gezegd is	Ik hoor zelden waar de groep het over heeft en kan dat niet samenvatten	
Omgaan met kritiek	Ik pas mijn gedrag of werk aan als kritiek terecht is. Ik voel me niet als persoon aangevallen	Ik pas regelmatig mijn gedrag of werk aan als kritiek hierop terecht is. Ik voel me zo nu en dan als persoon aangevallen	Ik pas mijn gedrag of werk soms aan als kritiek hierop terecht is. Ik voel me vaak als persoon aangevallen	Ik pas zelden mijn gedrag of werk aan als kritiek hierop terecht is. Ik word boos of onverschillig	
Participeren in groepswork - voorzitter - notulant - organisator - o.d.	Ik kan alle rollen en taken die bij groepswork horen goed uitvoeren	Ik kan een beperkt aantal rollen en taken van groepswork goed uitvoeren	Ik kan een beperkt aantal rollen en taken die bij groepswork horen uitvoeren. Dit lukt soms wel en soms niet	Ik kan maar één taak of rol die bij groepswork hoort uitvoeren. Dit lukt soms wel en soms niet	
Afspraken nakomen	Ik kom alle gemaakte afspraken na	Ik kom meestal de gemaakte afspraken na	Ik moet vaak aan afspraken herinnerd worden	Ik kom mijn afspraken niet na	
Voor jezelf opkomen	Ik durf een standpunt in te nemen en het te verdedigen	Ik durf meestal een standpunt in te nemen en het te verdedigen	Ik heb moeite mijn standpunt te verdedigen	Ik neem pas een standpunt in na gesprek met mijn groepsleden	
Teamwork - werksfeer - rekening houden met elkaar	Ik heb plezier in het werken met elkaar en stimuleer dat er goed wordt samengewerkt	Ik heb regelmatig plezier in het werken met elkaar en pas me aan aan de sfeer in de groep	Ik heb lang niet altijd plezier in het werken met elkaar en pas me met moeite aan aan de sfeer in de groep	Ik vind werken met elkaar niet prettig en kan moeilijk meedoen in de groep	
Verantwoordelijkheid nemen - voor de groep - voor jezelf	Ik voel me zeer verantwoordelijk voor het resultaat van de groep en lever daaraan mijn bijdrage	Ik voel me vaak verantwoordelijk voor het resultaat van de groep. Ik lever hieraan mijn bijdrage	Ik voel me pas verantwoordelijk voor het resultaat van de groep als ik daarop word aangesproken	Ik voel me niet verantwoordelijk voor het resultaat van de groep. Ik reageer negatief als ik op mijn verantwoordelijkheid word aangesproken.	
Initiatief tonen	Ik toon duidelijk initiatief	Ik toon meestal initiatief, maar heb soms wat aansturing nodig	Ik heb vaak aansturing nodig eer ik initiatief toon	Ik doe alleen maar iets als een ander het vraagt	

6 COMPETENTIE 2

Reflectie op gedrag en resultaten, bijhouden en sturen van eigen vorderingen en verdere professionalisering.

In het hbo wordt verwacht dat studenten een hoge mate van zelfsturing hebben als het gaat om hun eigen leren. Deze competentie gaat dus over reflectie op eigen gedrag en resultaten, op het bijhouden en sturen van eigen vorderingen. Competentie 2 heeft betrekking op het ontwikkelen van een zelfkritische houding met betrekking tot leerproces en studiekeuze, reflectieve vaardigheden en motivatie.

Havo-docenten noemen als belangrijke voorwaarde voor de ontwikkeling van deze competentie dat leerlingen meer uitgedaagd moeten worden. Die uitdaging is te vinden in opdrachten met een hoge mate van authenticiteit, namelijk opdrachten die direct zijn afgeleid van opdrachten die in verschillende beroepsgebieden realistisch zijn. Bij deze competentie ligt het voor de hand dat een belangrijke plaats wordt ingeruimd voor vakoverstijgende opdrachten. Dergelijke opdrachten dragen meteen ook bij aan het ontwikkelen van een (school)loopbaanperspectief en daarmee aan een studiekeuze.

Bij het effectief ontwikkelen van reflectieve vaardigheden is het nodig dat aandacht voor reflectie een normaal onderdeel van de onderwijspraktijk wordt/is en dat reflectie dus een structurele plaats heeft in de interactie met leerlingen (bij alle docenten). De docent heeft hierin een belangrijke voorbeeldfunctie.

Typerende leersituatie waarin competenties ontwikkeld of getoond worden zijn: pop-gesprek; studieloopbaangesprek; zelfreflectie (eventueel via een vragenlijst); feedback vragen; mentorgesprek; begeleidingsgesprekken met docenten.

Acties, activiteiten of producten die binnen deze context van leerlingen worden verwacht:

- (voortgangs)portfolio maken of bijstellen
- studieplan maken
- sterktezwakteanalyse maken
- reageren op feedback/verbeteracties
- leerstijl- of leervoorkeurenanalyse

Suggesties voor de verdere uitbouw van deze competentie:

- Actief leren van leerlingen bevorderen door hen zelf inhoudelijke keuzes te laten maken (waarbij de docent de structuur of kaders van een opdracht aanbiedt).
- Waar mogelijk aandacht voor het beroepsperspectief bij een opdracht betrekken.
- Bij het formuleren van opdrachten uitgaan van wat voor de leerling betekenisvol is (toepassing van kennis en vaardigheden in het dagelijks leven en beroepssituaties).
- Bij projectmatige opdrachten aandacht voor het beroepsperspectief.
- Maatschappelijke stage aanbieden en daarin aandacht voor deze competentie.
- Het profielwerkstuk samen met het hbo uitvoeren (keuze van onderwerpen/eisen formuleren).
- LOB-modules ontwikkelen met het hbo of samen met hbo uitvoeren (bijv. proef studeren).
- (Meer) Situaties creëren waarin leerlingen verantwoordelijkheid dragen (en dat langzaam uitbouwen).
- Leerlingen zelf leeractiviteiten laten bepalen (wat moet ik weten/kunnen, wat weet/kan ik niet, hoe kan ik dat leren?).

HAVISTENCOMPETENT

- Ouderejaarsleerlingen inzetten als leerling mentoren voor de onderbouw.
- Aandacht voor reflectie een zaak laten zijn van docent én van mentor.
- In het onderwijs gevolg geven aan knelpunten die in een reflectiegesprek aan de orde zijn gekomen.

Monitoring en waardering

Een algemeen erkend risico bij reflectiegerichte opdrachten en -gesprekken is weerstand bij de leerling en ook de student. Dat risico neemt met name toe bij standaard-reflectieverslagen en reflectiechecklisten. Een rijke variatie aan reflectieopdrachten en -vormen kan bijdragen aan het voorkomen van 'reflectiemoeheid'. Voorbeelden van dergelijke opdrachten zijn te vinden in de publicatie van het Stimuleringsproject LOB over de vijf LOB-arrangementen havo-hbo, te vinden bij de VO-raad via de zoektermen "Regionale netwerken havo-hbo de LOB-ontwikkelteams vijf LOB-arrangementen havo-hbo". Een rubric en een portfolio kunnen daarnaast zeer behulpzaam zijn.

7 COMPETENTIE 3

Informatie zoeken, selecteren en voorbereiden voor gebruik.

Om opdrachten goed uit te kunnen voeren is effectieve informatieverwerking essentieel. Het gaat daarbij om de achtereenvolgende stappen informatie verzamelen, ordenen, analyseren en interpreteren. Consequente aandacht voor elk van deze stappen helpt de leerling om te leren uit verschillende bronnen informatie te halen en op waarde te schatten. Het hbo vraagt van studenten dat zij de informatie weten om te zetten in kennis. Ook in het havo verwerken leerlingen doorlopend informatie. De uitdaging is dan om leerlingen in allerlei situaties uit te dagen op zelfstandige wijze effectief met informatie aan het werk te laten gaan als bron van kennisontwikkeling.

Havo-docenten geven aan dat hoe meer de te vinden en te verwerken informatie de nieuwsgierigheid van de leerling oproept, des te beter de informatie ook verwerkt wordt tot kennis. Ook authenticiteit van de opdrachten en variatie in werkvormen stimuleren kennisontwikkeling. Bewuste aandacht voor elk van de vier informatieverwerkingsstappen is echter essentieel om in deze competentie boven het niveau van verzamelen uit te groeien.

Typende leersituaties waarin competenties ontwikkeld of getoond worden: responsiecollege; hoorcollege; cursussen; presentatie/gastles; literatuurstudie; internet (surfen/forum); informatieavonden/open dagen bezoeken; werkveldoriëntatie; projecten, onderzoeksopdrachten, profielwerkstuk

Acties, activiteiten of producten die binnen deze context van de leerling worden verwacht: voorbereiden; vragen stellen (kritisch/verhelderend); analyseren en samenvatten; zoeken en selecteren op relevantie; verslag maken; presentatie geven; (onder)zoeksmethode kiezen; onderzoeken; experimenteren.

Suggesties voor de verdere uitbouw van deze competentie:

- Expliciete aandacht voor één of meer van de informatieverwerkingsstappen een onderdeel laten zijn van opdrachten of leeractiviteiten (verzamelen, ordenen, analyseren, interpreteren).
- Huidige opdrachten nalopen om te zien in hoeverre deze al bijdragen aan deze competentie en het verder uitbouwen van deze opdrachten.
- Nieuwe opdrachten formuleren die een concreet vraagstuk inhouden (praktijkopdracht, profielwerkstuk).
- Een kritische grondhouding ontwikkelen vraagt om discussie en argumentatie (interactie dus)
- Niet alleen in het taalonderwijs aandacht geven aan informatiewaarde van een tekst (hoofden bijzaken onderscheiden etc.).
- Informatieverwerkingsstappen een nadrukkelijke plek geven bij praktische opdrachten, het profielwerkstuk, LOB-modules; de stappen monitoren en beoordelen.
- Leerlingen een beeld laten vormen van wat gevraagd wordt op dit gebied in het hbo door bv. proef studeren (digitaal) en uitwisseling van leerlingen tussen havo en hbo.

Monitoring en waardering

Bij alle competentiegerichte opdrachten of onderdelen van opdrachten geldt dat er nadrukkelijk aandacht en waardering moet zijn voor de kwaliteit van de informatieverwerking bij het volgen en beoordelen van het werk van de leerlingen. Een rubric kan daarbij zeer behulpzaam zijn.

8 COMPETENTIE 4

Vaardigheid, gedrag en toepassing van kennis trainen ten behoeve van het opbouwen van routine en automatiseren.

In het hbo gaan studenten aan de slag met praktijkopdrachten waarvoor zij flink wat basiskennis en basisvaardigheden nodig hebben. Deze is doorgaans van een andere aard dan in het cognitieve programma van het havo wordt aangeleerd. Het gaat om het opbouwen van routine in vaardigheden en gedrag ten behoeve van het functioneren in praktijksituaties. Te denken valt aan doelgericht contact maken, adequate vragen stellen, zicht krijgen op de eigen mogelijkheden, zicht krijgen op de bruikbaarheid van theorie. Daarvoor is een zeker mate van routine nodig.

Havo-docenten geven aan dat kennis pas eigen wordt gemaakt als leerlingen er in voor henzelf betekenisvolle situaties mee aan de slag kunnen. Vaardigheden en kennis moeten in allerlei contexten worden gebruikt om hun 'eigendom' te worden en geen schools kunstje of kennis te blijven. De suggesties voor de realisatie van deze competentie hebben dus ook vaak betrekking op vakoverstijgende oefensituaties binnen en buiten de schoolse context met een grote mate van binding met een beroepenveld of vervolgopleiding.

Typerende leersituaties waarin competenties ontwikkeld of getoond worden: deeltaakoefening; workshop; training; zelfstudie; practica; praktijk simulatie; stage; training door gastdocenten uit de praktijk.

Acties en activiteiten of producten die de leerling binnen deze context verwacht wordt te ontwerpen of te realiseren (werkprocessen): oefenen, handelingen automatiseren; hanteren van gereedschap, instrumenten, apparatuur, programmatuur of protocollen; kennis integreren en toepassen; fysieke vaardigheid opbouwen

Suggesties voor de verdere uitbouw van deze competentie:

- Meerdere ministages (bedrijf- of maatschappelijke stages) in het programma opnemen.
- In praktische opdrachten en het profielwerkstuk aandacht voor de gewenste routines opnemen en de leerling hierop van feedback voorzien.
- Tussen de vakken komen tot afstemming van procedures.
- Andere leersituaties ontwikkelen/aanbieden, bv. vakoverstijgend taak gestuurd onderwijs.
- Gastdocenten uit bedrijfsleven, instellingen of hbo binnenhalen en leerlingen voorbereiden op een actieve deelname aan het bezoek.
- Contacten met studenten uit het hbo leggen, bijvoorbeeld bij onderzoekjes als praktische opdrachten of het profielwerkstuk.
- Structureel contact realiseren tussen havo en hbo door student–leerling interactie en docent–docent interactie.

Monitoring en waardering

Bij alle competentiegerichte opdrachten of onderdelen van opdrachten geldt dat er nadrukkelijk aandacht en waardering moet zijn voor de te ontwikkelen routine. Een rubric kan daarbij zeer behulpzaam zijn.

9 COMPETENTIE 5

Beroepshouding ontwikkelen en vormgeven aan maatschappelijke verantwoordelijkheid in de pluriforme samenleving op nationaal en internationaal niveau.

In de moderne samenleving en dus ook tijdens de studie in het hbo nemen aspecten van internationalisering en multiculturaliteit een grote plaats in. Studenten hebben veelvuldig internationale en multiculturele contacten (in real-life of digitaal) waarbij een cultureel/maatschappelijk besef en een goede beroepshouding voorwaardelijk zijn voor goed functioneren. Dit competentieprofiel beperkt zich tot algemene aspecten van beroepshouding en gaat niet in op sector- of branche specifiek gedrag.

Ook tijdens de havo-loopbaan kunnen algemene aspecten van beroepshouding (in voorkomende gevallen met het internationale en multiculturele perspectief) een plaats krijgen. In de kern gaat het namelijk om het ontwikkelen van verantwoordelijkheidsbesef voor grotere opdrachten (in een maatschappelijke context) en het ontwikkelen van bewustzijn van de attitudes die horen bij het uitoefenen van beroepen. Omdat havoleerlingen nog volop in de oriëntatiefase verkeren wat betreft hun toekomstige loopbaan, gaat het bij deze competentie dan ook om het ontwikkelen van besef van en sensitiviteit voor aspecten van de beroepsuitoefening en minder om concrete aspecten van beroepsuitoefening in het nog onbekende toekomstige beroep van de leerling.

Hoewel havo-docenten van mening zijn dat een oriëntatie nodig is op wat er buiten het havo gebeurt: zowel in het hbo als in het bedrijfsleven, is concrete kennis van de beroepspraktijk in al zijn varianten wellicht niet noodzakelijk. Het gaat om opdrachten en activiteiten waarbij de leerling kennis maakt met en op zoek gaat naar inzicht in beroepshouding. Docenten hebben hier naar hun mening zelf te weinig zicht op. Een belangrijke suggestie is om gebruik te maken van bestaande netwerken hbo-havo en het thema beroepshouding daar te agenderen.

Typende leersituaties waarin competenties ontwikkeld of getoond worden: beroepsoriëntatie; maatschappelijk stage; (snuffel)stage; zitting in leerlingenraad; vrijwilligerswerk; 'leidinggeven' (in een sportclub, jeugdwerk, scouting e.d.); internationale contacten; studentmentoraat.

Acties en activiteiten of producten die de leerling binnen deze context verwacht wordt te ontwerpen of te realiseren (werkprocessen): interview met beroepsbeoefenaar; informeren naar intake-eisen; assessment vervolgopleiding; invulling portfolio (showcase); representatief gedrag oefenen (omgangsvormen/ taal, vreemde taal); junior-mentor taak; op toekomstig beroep oriënteren.

Suggesties voor de verdere uitbouw van deze competentie:

- Aspecten van beroepshouding of onderzoeken van dergelijke aspecten onderdeel laten zijn van projecten, stages en snuffelstages, praktische opdrachten en profielwerkstukken.
- LOB ook inzetten op het thema beroepshouding, dus breder dan oriëntatie op vervolgopleiding.
- LOB-traject samen met hbo-instellingen laten plaatsvinden.
- Gebruik maken van (onderdelen) van de ontwikkelde LOB-arrangementen (zie voor bron hieronder*).
- Ex-havisten laten vertellen wat ze op het hbo meemaken.
- Hbo'ers naar havoleerlingen een mentorrol laten vervullen.
- Havisten en hbo'ers laten samenwerken in projecten of werkstuk.
- Proef studeren in het kader van beroepskeuze.

HAVISTENCOMPETENT

- Maak de leerling meer medeverantwoordelijk voor de inhoud van de opdrachten (structuur bij de school).
- Ouderejaars leerlingen kunnen een mentorrol laten vervullen naar jongerejaars.

Monitoring en waardering

Deze competentie leent zich goed voor opdrachten die de reflectie stimuleren. Een algemeen erkend risico bij reflectiegerichte opdrachten en –gesprekken is weerstand bij de leerling en ook de student. Dat risico neemt met name toe bij standaard-reflectieverslagen en reflectiechecklisten. Een rijke variatie aan reflectieopdrachten en –vormen kan bijdragen aan het voorkomen van ‘reflectiemoeheid’. Voorbeelden van dergelijke opdrachten zijn te vinden in de publicatie van het Stimuleringsproject *LOB over de vijf LOB-arrangementen havo-hbo, te vinden bij de VO-raad via de zoektermen “Regionale netwerken havo-hbo de LOB-ontwikkelteams vijf LOB-arrangementen havo-hbo”. Een rubric en een portfolio kunnen daarnaast zeer behulpzaam zijn.